

Izvorni znanstveni rad (Original scientific paper)

UDK 94(497.6 Višegrad)“14“

94(497.6 Kakanj)“14“

ESAD KURTOVIĆ

Prvi spomeni Višegrada i Kukanja u srednjem vijeku

Apstrakt: Autor podvrgava analizi dosadašnje promatranje prvog spomena Višegrada i Kukanja u historijskim izvorima. U leksikonskim ponudama uočava neslaganja koja su rezultat izostanka provjere navoda u različitim literaturnim izdanjima tokom dužeg vremena. Kao rezultat provjere na primjeru Višegrada i Kukanja donosi nove materijalne osnove za buduće leksikonske obrade. Glavni razlog ipak nalazi u činjenici da izostaju moderni pristupi historiji Višegrada i Kukanja u srednjem vijeku.

Ključne riječi: Višegrad, Kakanj, srednjovjekovna Bosna

Abstract: The author analyzes the way that the first mention of Višegrad and Kakanj in historical sources has been presented. He notices discrepancies in lexicographical works which have been caused by a distinct lack of verification of claims made in historiographic literature. On the examples of Višegrad and Kakanj he brings to light a new material basis for future lexicographic elaborations. As the main reason for this situation he identifies the absence of modern approaches to the history of Višegrad and Kakanj in the Middle Ages.

Key words: Višegrad, Kakanj, medieval Bosnia

Višegrad

U svježem pristupu “*Лексикону градова и тргова средњовековних српских земаља – према писаним изворима*” iz 2010. godine, u natuknici Višegrad, solidnoj izvedbi na osnovu relevantne literature, perom Vladete Petrovića data je 1407. godina kao prvi spomen Višegrada.¹ U pratećoj literaturi od novijih radova su pristup arheologa Marka Popovića utvrđenjima na posjedu Pavlovića i temeljno djelo o naseljima u srednjovjekovnoj Bosni čuvene historičarke akademika Desanke Kovačević-Kojić.² Marko Popović navodi da “ovo utvrђење у поседу Павловића први пут

---

¹ “Први писани податак потиче из 1407. године”, Владета Петровић, Вишеград, Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља – према писаним изворима – , Завод за уџбенике, Београд 2010, 73.

² Isto, 74.

се помиње 1407. године, када је ту већ било засновано и подграђе”.³ Упориште за његову презентацију је споменуто дјело Д. Ковачевић-Кojiћ о градским насељима.⁴ На истом мјесту, у истом зборнику радова са научног скупа на којем је објавио рад Марко Поповић, лингвист академик Александар Лома је први познати спомен Вишеграда везао за 1433. годину. Његово упориште је рад Мhаила Динића о дубровачкој караванској трговини.⁵ Динићев податак представља уговор о пријевозу робе од Дубровника до Подвишеграда, али на наведеном мјесту Динић није споминјао да је то први спомен Вишеграда.⁶ Лома није користио књигу Десанке Ковачевић-Кojiћ.

У чувеном дјелу о градским насељима у средњовјековној Босни Десанка Ковачевић-Кojiћ је изричита да је подграђе Вишеграда познато од 1407, а да се почиње чеће јављати од 1427. године.⁷ Њен извор је податак из Дубровачког архива презентираним снатуrom. Уз снатуру је дат коментар на ранији приступ Hazима Шабановића о томе да се Вишеград први пут споминје 1449. године.⁸ Информације о 1449. години као првом спомени Вишеграда Hazим Шабановић је познавао преко познатог рада Константина Јирећекa о трговачким путевима и друмовима у Србији и Босни у средњем вијеку.⁹ Појава пријевода Јирећекове књиге у Сарајеву 1951. године свакaко је додатно скренула пажњу на себе. Јирећекове информације постале су популарније и доступније.¹⁰ Њих користи и Марко Вего при обради насеља средњовјековне босанске

³ Марко Поповић, Утврђења Земље Павловића, “Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине”, Зборник радова са научног скупа, Рогатица, 27-29. јуна 2002, Академија наука и умјетности Републике Српске и Универзитет Српско Сарајево, Научни скупови 5, Одјелјење друштвених наука 7, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 98.

⁴ Исто, напомена 16.

⁵ Уз одређену ограду, наводећи шта има пред собом, Лома наводи: “први мени познати помен је у дубровачком писму из 1433”, Александар Лома, О имену Вишеград, “Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине”, Зборник радова са научног скупа, Рогатица, 27-29. јуна 2002, Академија наука и умјетности Републике Српске и Универзитет Српско Сарајево, Научни скупови 5, Одјелјење друштвених наука 7, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 536, 539.

⁶ Михаило Динић, Дубровачка средњовјековна караванска трговина, у “Српске земље у средњем веку”, СКЗ, Београд 1978, напомена 9 на страни 307. Ради праћења сљедиа цитирано према истом, други пут објављеном раду Мhаила Динића, који је цитирао и Александар Лома.

⁷ “Иако је познато још од 1407. године, подграђе Вишеграда почиње чеће да се јавља тек од 1427. године”, Десанка Ковачевић-Кojiћ, Градска насеља средњовјековне босанске државе, Веселин Маслеша, Сарајево 1978, 99.

⁸ “Ref. 34. fol 14, 12. III 1407 године. Сасвим је произвољно тврђење Hazима Шабановића да се Вишеград први пут јавља 1449. године, Н. Шабановић, Bosanski pašaluk, 130”. У истој напомени има и других информација, Исто, напомена 87 на страни 99. Нешто касније у табеларном приказу, опет је наведено да се у изворној гради подграђе Вишеград јавља 1407. године, Исто, 106.

⁹ Hazim Šabanović, Bosanski pašaluk – Postanak i upravna podjela, Svjetlost, Sarajevo 1959, 230, напомена 51.

¹⁰ Constantin Jos. Jireček, Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters (Historisch-geographische studien), Prag 1879, 86, напомена 299; Josip Jireček,

države.¹¹ Pedesetih XX stoljeća o tvrđavama i naseljima je pisao i Hamdija Kreševljaković. Kreševljaković navodi da se Višegrad kao grad spominje prvi put 1433, da je nastao još u XIV stoljeću jer se njegovo podgrađe Podvišegrad spominje 1422. godine.¹² Mada pišući o Višegradu citira Jirečekov spomenuti rad “Die Handelsstrassen...”, Kreševljaković daje druge dvije godine koje se tamo ne spominju. Na dotičnom mjestu ne citira Dinića ali poznaje njegov rad o karavanskoj trgovini koji daje informaciju iz 1433. godine.¹³ Do podatka iz 1422. godine je, mada to ne navodi, mogao doći preko Jirečeka, ali ne kao što smo naveli preko “Die Handelsstrassen...”, već preko njegove “Istorije Srba” koju inače koristi u svome radu.¹⁴ Informacije Marka Vega i Hazima Šabanovića o prvom spomenu Višegrada 1449. godine utemeljene su na Jirečekovoj informaciji iz “Die Handelsstrassen...”. Isti autori nisu uočili da je prije njih Mihailo Dinić imao podatak o spomenu Višegrada iz 1433,¹⁵ a također nisu uočili da su Jireček i Kreševljaković spominjali informaciju o Višegradu iz 1422. godine. Ili su nešto od toga zanemarili.

U Istoriji Srba Konstantin Jireček navodi arhivske podatke vezane za 1422. godinu ali koje je teško naći jer njegove upute nisu precizne.¹⁶ Knjige sa zaduženjima za 1422. godinu uopće nema. Kako spominje kneza u Višegradu 1422, možda nije ni godina precizna, jer dosad poznate informacije o knezu u Višegradu vezane su za 1442. i 1449. godinu.¹⁷ Godinu 1422. povezanu za Višegrad poslije Jirečeka niko nije navodio, nije je mogao provjeriti po datoj uputi, pa zasad pretpostavljamo da je možda mislio na 1442. godinu, jer tada je moguće naći spomene Višegrada koje pripadaju navedenim serijama (i Debita Notariae i Lamenta de foris) i kojima odgovara kontekst (comes de Sub-Visegrado, поред трговаца који су се онде бавили).

Trgovački drumovi i rudnici Srbije i Bosne u srednjem vijeku (preveo sa njemačkog originala Đorđe Pejanović), Svjetlost, Sarajevo 1951, 134, napomena 299. Ista studija je objavljena je ćirilicom i u, Зборник Константина Јиречека I, Српска академија наука, Посебна издања 326, Одељење друштвених наука 33, Београд 1959, 205-303.

¹¹ Marko Vego, *Naselja srednjovjekovne bosanske države*, Svjetlost, Sarajevo 1957, 127.

¹² Hamdija Kreševljaković, *Stari bosanski gradovi*, Naše starine 1, Sarajevo 1953, 12.

¹³ Pišući o Dubrovniku u Bosni Kreševljaković citira Dinićev rad o karavanskoj trgovini, Isto, 16.

¹⁴ Kada piše o Hodidjedu spominje Jirečekovu Istoriju Srba, Isto, 15.

¹⁵ M. Dinić, *Dubrovačka srednjovekovna karavanska trgovina*, Jugoslovenski istorijski časopis III, Beograd 1937, 119-146.

¹⁶ Konstantin Jireček između ostalog navodi: “у Liber debitorum јавља се, 1422, неки трговац из Podviscegrad, у Ламента те год. comes de Sub-Visegrado, поред трговаца који су се онде бавили”, Константин Јиречек, *Историја Срба, Друга књига, Друго исправљено и допуњено издање* (Превео и допунио Јован Радонић), Слово љубве, Београд 1978, напомена 24 на страни 323.

¹⁷ D. Kovačević-Kojić, *O knezovima u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne*, Radovi Filozofskog fakulteta 6, Sarajevo 1971, 336.

Imenik geografskih naziva srednjovekovne Zete Gavre Škrivanića pripada nizu srodnih radnji iz pedesetih godina XX stoljeća koje registrišu spomen Višegrada. To je 1433. godina koju autor preuzima iz rada Mihaila Dinića o dubrovačkoj srednjovekovnoj karavanskoj trgovini.¹⁸ Informacije Konstantina Jirečeka Gavro Škrivanić ne uzima u obzir.

U Arheološkom leksikonu, citirajući radove Hamdije Kreševljakovića i Marka Vega, Pavao Anđelić navodi da se Višegrad u pisanim izvorima spominje tek 1449. godine, mada vidjeli smo, korišteni rad Kreševljakovića i djelo Desanke Kovačević-Kojić nude više informacija.¹⁹ Ne znamo zašto, a inače, mnoge korisne informacije koje nudi Desanka Kovačević-Kojić u djelu o gradskim naseljima i u svojim drugim radovima nisu uvrštene u navedenu publikaciju. Godina 1449. kao vrijeme spominjanja Višegrada nalazi se i u usputnoj bilješci Aleksandra Ninkovića prilikom obrade tvrđava Tođevac i Kožetin.²⁰ Navedeni pregled informacija o prvom spomenu Višegrada upotpunjemo posthumno objavljenim pristupom Husrefa Redžića iz 2009. godine. Za Husrefa Redžića Višegrad je nastao u XIV stoljeću, prvi spomen je iz 1433, a poznata mu je i informacija o Višegradu od 12. marta 1449. godine.²¹ Njegov pristup nema konkretne pokazatelje nego zbirnu literaturu koja je retuširana (dopunjena) tako da je teško znati da li je pišući o Višegradu svojevremeno imao pred sobom Gradska naselja Desanke Kovačević-Kojić. Od kada je objavljeno djelo D. Kovačević-Kojić je nezaobilazno i standardno polazište za moderna izučavanja naselja srednjovekovne Bosne.²² Ipak spomenimo da u elektronskoj formi današnje zvanične stranice Opštine i Turističke organizacije Višegrada, u identičnom tekstu, navode 1433. godinu kao prvi spomen Višegrada.²³

* * *

¹⁸ Гавро Шкриванић, Именик географских назива средњовековне Зете, Историски институт НР Црне Горе, Титоград 1959, 49.

¹⁹ "U pisanim izvorima spominje se tek 1449", Pavao Anđelić, Višegrad 2, Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine, Tom III, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1988, 108.

²⁰ Za Višegrad navodi: "On se prvi put spominje 12. marta 1449. godine", Aleksandar Ninković, Srednjovekovni gradovi Tođevac i Kožetin, Radio Sarajevo Treći program 26, Sarajevo 1979, 541.

²¹ "Prvi put se spominje 1433. godine, ali je nastao još u XIV vijeku ... Spominje se i 12.3. 1449. godine", Husref Redžić, Srednjovekovni gradovi u Bosni i Hercegovini, Sarajevo Publishing, Sarajevo 2009, 216.

²² Uz uporište na stranicu na kojoj se to ne nalazi ("Kovačević, Gradska naselja, 109"), u nedavno odbranjenom doktoratu za Višegrad se između ostalog navodi: "Utvrđenje je u posjedu kneza Pavla od 1407. godine, a zatim njegovih sinova Petra i Radoslava Pavlovića", Ivana Jurčević, Radoslav Pavlović – veliki bosanski vojvoda, Sveučilište u Zadru, Povijest hrvatskog pomorstva, Zadar 2012, 27.

²³ Zvanična stranica Opština Višegrad [<http://opstinavisegrad.com/Sadrzaj/Upoznajte-Visegrad/Istorija/51.aspx>]; Zvanična prezentacija Turističke organizacije Višegrad pod Istorija, [<http://www.visegradturizam.com/latinica/istorija>]

Godina 1407. koja figurira kao prvi spomen Višegrada u pisanim izvorima nije promovirana u djelu Desanke Kovačević-Kojić *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države* koje je objavljeno 1978. godine. Koliko sam mogao uočiti prvi put je prvi spomen Višegrada označen 1407. godinom prezentiran 1971. u Enciklopediji Jugoslavije u natuknici Višegrad koju potpisuje Hamdija Kreševljaković.²⁴ Kreševljakovićeva literaturna potvrda za natuknicu Višegrad su dva starija rada Aziza Resulbegovića-Defterdarevića i Alije Bejtića koji nemaju informaciju o spomenu Višegrada 1407. godine.²⁵ Hamdija Kreševljaković je umro 1959. godine²⁶, a njegova pripremljena natuknica je očito na ovom mjestu popravljena najnovijom informacijom od strane onih koji su pripremali materijal za taj svezak. Po svemu sudeći radi se upravo o podatku koji je posjedovala Desanka Kovačević-Kojić, koja je tada, naročito kada je u pitanju srednji vijek, uz akademika Antu Babića glavni saradnik Enciklopedije Jugoslavije iz Bosne i Hercegovine. Pretpostavljamo, dakle, da je svoje informacije već tada pretočila u javnost retuširanjem teksta koji je većinom ranije sastavio Hamdija Kreševljaković.

Informacija ponuđena u Enciklopediji Jugoslavije 1971. našla je svoga odraza i u Općoj enciklopediji, u kojoj autori uz natuknice nisu navođeni, pa je vidljivo da se radi o preuzimanju informacija.²⁷ Natuknica Hamdije Kreševljakovića o Višegradu kao izvor informacije o spomenu Višegrada 1407. godine citirana je u radu Borisa Nilevića o posljednjim Pavlovićima.²⁸

* * *

Za razliku od većine, najraniji podatak koji spominje Višegrad iz 1407. godine u prezentaciji Desanke Kovačević-Kojić nije prezentiran kraćim izvodom iz dokumenta.

²⁴ "U pisanim dokumentima se prvi put spominje 1407", Hamdija Kreševljaković, Višegrad, Enciklopedija Jugoslavije VIII, JLZ, Zagreb 1971, 505.

²⁵ Азиз Ресулбеговић-Дефтердаревић, Град Вишеград и околица, Издање писца, Сарајево 1935; Алија Бејтић, Sokolovićev most na Drini u Višegradu, Sarajevo 1945. A. Resulbegović-Defterdarević u starijoj prošlosti Višegrada ima malo pisanih spomena i godina. Na jednom mjestu, bez navoda literature, ustvrdio je: "како је то историјски познато, област о којој се бави ова књига била је све до 1449. г. у саставу српске државе Немањића, а даље у старом босанском краљевству, када је послје Твртка II. прешла у власт српских деспота", А. Ресулбеговић-Дефтердаревић, Град Вишеград и околица, 9. Старија литература коју овај аутор познаје представља рад у којем се први спомен Вишеграда не споминје. То је, Ђорђе Стратимировић, Археолошки прилози (Маркова кула у Вишеграду), Glasnik Zemaljskog muzeja 3, Sarajevo 1891, 283-284. Starijoj literaturi pripada i tekst u "Stanojevićevoj enciklopediji" u kojoj Milenko Filipović u natuknici Višegrad navodi da se isti prvi put spominje 1448, Milenko Filipović, Вишеград, "Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка", I, Zagreb 1925, 383.

²⁶ Hamdija Kapidžić, Hamdija Kreševljaković, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine 10, Sarajevo 1959, 413-418

²⁷ Višegrad, Opća enciklopedija VIII, Jugoslovenski leksikografski zavod, Zagreb 1982, 538.

²⁸ Boris Nilević, Iz života posljednjih Pavlovića, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine 28-30 (1977-1979), Sarajevo 1979, 60.

Pored navoda signature (Ref. 34. fol 14, 12. III 1407 године), iz dodatnog pojašnjenja moglo bi se razumjeti da je to informacija koja govori o podgrađu (Iako je poznato još od 1407. godine, podgrađe Višegrada počinje češće da se javlja tek od 1427. godine).²⁹ U namjeri da ostvarimo širi uvid u spomenuti podatak prelistavamo Reformacije svezak 34 i uočavamo da su tamo dokumenti vezani za 1412-1415. godinu, da se na foliji 14 i 14 verso toga sveska nalaze informacije vezane za 1-3. mart 1412. godine i da na njima nema spomena Višegrada. Druga vodilja da dođemo do navedenog podatka bio je datum, 12. mart 1407. godine, i njega smo potražili i našli u svesku 33 serije Reformacija koji obuhvata vremenski period 1407-1411. godine. Na foliji 14 sveska 33 nalaze se podaci vezani za 4, 10. i 11. mart 1407. godine, ali ne spominju Višegrad. Na slijedećoj foliji, 14 verso, nalaze se podaci sa datumom od 12. marta 1407. godine. U njima se ne spominje Višegrad niti Podvišegrad, ali se spominje Podvisoki (Sub Vissoch).³⁰ Iz navedenog zaključujemo da je podgrađe Visokog (Sub Vissoch) greškom lansirano kao informacija o podgrađu Višegrada i da se Višegrad zapravo uopće ne spominje 1407. godine.

* * *

Prvi spomen Višegrada tražit ćemo u drugim informacijama koje nudi D. Kovačević-Kojić (*podgrađe Višegrada počinje češće da se javlja tek od 1427. godine*).³¹ Informacija koja bi se takvom smatrala je iz knjige zaduženja. Radivoj Mikojević iz Podvišegrada u Popču 30. oktobra 1427. godine zadužio se na 43 dukata kod

²⁹ Д. Ковачевић-Кojiћ, Градска насеља средњовјековне босанске државе, 99 и напомена 87.

³⁰ Radi ukupne prezentacije dajemo potpun tekst povezanih odluka: "1407, adi XII março. Pro ser Nicolao P. de Poza. Ser Teodorus de Mlasagna, ser Benedictus de Gondola et ser Junius de Croxi} fuerunt electi, videlicet, ser Teodorus consul et ser Benedictus et ser Junius iudices in Noueberda ad examinandum certos testes supra quandam intencione datos per eum contra ser Marini Blasiii de Gradii, cum condicione quod aliquos eorum fuerit absens a aloco vel aliqua ocaxione sedere non poterit possit per eos elligi de aliis ciuibus nostris in loco absentis vel illius qui sedere non poterit ut ipsi testes qui sunt ipsi, videlicet, ser Chumo et ser Macho de Thani, ser Sauinus M. de Babalio et Ratchus Raffina examinatum per sacramentum. Pro eodem. Ser Johannes de Menciis consul, ser Nicolaus Ziue de Poza, ser Vita de Resti} iudices, similiter ad instantiam predicti ser Nicolai fuerunt electi in Venetiarum ad examinandum ser Juni de Ragnina super dicta questione, modis et condicionibus superius scriptis. Pro eodem. Ser Marinus Junii Biste de Bona consul, ser Michael Andree de Sorgo et ser Paulus Ziue de Volço} iudices, similiter ad instantiam predicti predicti ser Nicolai fuerunt electi in Sub Vissoch ad examinandum ser Nicolaum de Prodanello super dicta questione, modis et condicionibus superius scriptis" (12.03. 1407.g.), Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD), Reformationes, XXXIII, 14v.

³¹ Za Višegrad konstatira da "од 1427. године домаће становништво се задужује у Deb. Not.", Д. Ковачевић-Кojiћ, Градска насеља средњовјековне босанске државе, напомена 87 на страни 99. Ranije je D. Kovačević nudila informaciju koja bi, prema datoj signaturi (Debita Notariae, XIV, folija 51 verso), bila iz 1426. godine, ali tamo se ne spominje ni Višegrad ni navedeni Radivoj Mikojević. Prema osnovnom tekstu gdje se spominje 1427. jasno je da je ovo pogrešan navod. Desanka Kovačević, Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni, Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, Djela 18, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka 13, Sarajevo 1961, 127 i prateća napomena 108.

dubrovačkog suknara Petra Pantele: “Ego Radiuoi Michoeuich de Poduisegrad in Popçe confiteor quod super me et omnia bona mea obligo me dare et soluere Petro Pantella ducatos auri quadraginta tres usque ad tres menses proxime futuros. Et sit de presenti viagio et si ultra etc. Renuntiando etc. Judex et testis ut supra” (30.10. 1427.g.), Deb. Not., XIV, 152v. Zaduživanje domaćeg trgovca u iznosu od 43 dukata je ono na koje se odnosi *Pregled zaduženja domaćih trgovaca* koji je prikazan u djelu D. Kovačević-Kojić.³² Rekapitulacija glasi: prvi spomen Višegrada vezan je za podgrađe (Podvišegrad) i potječe od 30. oktobra 1427. godine.

* * *

Slika napisanog je jasna da je prvi spomen Višegrada vezan za ime Radivoja Mikojevića. U njegovom slučaju se pokazuje izvjesna kompleksnost. Naime, on se samo u jednom ugovoru pojavljuje u izvorima, dok se u nekoliko kasnijih izvora pojavljuje Radivoj Bikojević iz Podvišegrada. Mada je ostvarila uvid u sve debitne ugovore Desanka Kovačević-Kojić se odlučila da ih sve poveže uz ime Radivoja Mikojevića.³³ U dokumentima se vide drugačiji zapisi, tj. da su upisane dvije osobe Radivoj Mikojević (u jednom slučaju)³⁴ i Radivoj Bikojević (u sedam slučajeva).³⁵ Kako je samo jedan put upisano Mikojević, prije bi moglo biti da se radi samo o Radivoju Bikojeviću koji se kasnije više puta navodi nego o Radivoju Mikojeviću kako je predloženo u tumačenju D. Kovačević-Kojić. Možda je pisar prvi put umjesto Bikojević čuo i upisao Mikojević. Svejedno. Zaključak je neminovan, pisani izvor pokazuje Radivoja Mikojevića (u ugovoru iz 1427) i Radivoja Bikojevića (u ugovorima 1428-1433). Pretpostavka je da li se radi o dvije ili jednoj osobi, a ako se radi o jednoj osobi dilema je koje je njezino prezime. Konstatirat ćemo i da se navedeni podaci odnose na osobe iz podgrađa iako su navodi različiti (Poduisegrad, Poduissegrad, Pouissegrad, Viscegrad, Vissegrad).³⁶

³² Д. Ковачевић-Кojiћ, Градска насеља средњовјековне босанске државе, 136.

³³ D. Kovačević, Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni, 127; Д. Ковачевић-Кojiћ, Градска насеља средњовјековне босанске државе, 176.

³⁴ “Ego Radiuoi Michoeuich de Poduisegrad in Popçe” (30.10. 1427.g.), DAD, Debita Notariae, XIV, 152v.

³⁵ “Ego Radiuoi Bichoeuich de Poduisegrad” (20.11. 1428.g.), DAD, Debita Notariae, XIV, 240; “Ego Radiuoi Bichoeuich de Poduissegrad” (18.05. 1429.g.), Isto, 294; “Nos Radossauus Radiçeuiich tanquam principalis et Radiuoi Bichoeuich tanquam plegius”, Isto; “Ego Radiuoi Bichoeuich de Poduisegrad” (28.11. 1429.g.), Isto, 361; “Ego Radossauus Radiçeuiich de Poduissegrad tanquam principalis et ego Radiuoi Bichoeuich tanquam eius Radossauui plegius” (28.11. 1429.g.), Isto, 361; “Ego Milouaç Lepzinich de Poduissegrad tanquam principalis et ego Radiuoi Bichoeuich tanquam plegius”, Isto; “Ego Radiuoi Bichoeuich de Poduisegrad” (09.06. 1433.g.), Isto, XVI, 51v.

³⁶ Uz ranije navedenih osam prilažemo i ostale najstarije navode: “Nos Vulchossauus Radizeuich et Radossauus Radiçeuiich fratres et socii} de Viscegrad” (20.09. 1428.g.), DAD, Debita Notariae, XIV, 215; “Ego Radissa Stoiachouich de Vissegrad” (20.04. 1429.g.), Isto, 285v, “Ego Radissa Stoiacouich de Poduissegrad” (30.08. 1429.g.), Isto, 327; “Ego Tuerdissauus Radoucich de

Drugi problemski osnov koji čitavoj raspravi daje elemente dodatnog zapleta, možda i sve vraća na početak kada su pretpostavke u pitanju, je jedan spomen Radivoja (Dobrovoja?) Bikojevića iz Pod Dobruna početkom februara 1426. godine.³⁷ Na ovom mjestu nećemo otvarati pitanje koji je ovo po redu spomen Dobruna u pisanim izvorima, ali blizina Višegrada i Dobruna, Podvišegrada i Poddobruna, otvara pretpostavku o povezanosti svih navedenih arhivskih pokazatelja.³⁸

Kukanj

Utvrđeni grad Kukanj nalazio se na lijevoj strani rijeke Čehotine, desetak kilometara zapadno od Pljevlja u području Breznice. Poznat je kao rezidencija Kosača, a posebno vojvode Sandalja Hranića Kosače. Kukanj se dijeli na dvije cjeline, gornji, manji dio i donji, niži, znatno prostraniji, odvojen od gornjeg (višeg) prirodnim suhim rovom. Njegovi ostaci su relativno dobro očuvani. Ruševine grada nalaze se

---

Pouissegrad” (30.08. 1429.g.), Isto, 327v; “Ego Radissa Stoiacouich” (17.02. 1430.g.), Isto, 381; “Ego Tuerdissa Radouzich de Poduisegrad” Isto. Spisak zaduženja vezanih za trgovce iz Podvišegrada/Višegrada 1427-1430 odgovara skoro u potpunosti zbirnom prikazu u, Д. Ковачевић-Кojiћ, Градска насеља средњовјековне босанске државе, 169.

³⁷ “Cum hoc sit quod Radiuoy Bichoeuich de Pod Dobrun fuerunt et sit plegius in pluribus cartis notarii penes condam ser Blasium de Sorgo pro Dobroman Bogissich et pro Vesselco Jeroeuich ut infrascripti ser Laurentius et fratres dixerunt de pluribus quantitativibus et summis denariorum. Ideo ser Laurentius, ser Patrus, ser Daniel et ser Thomas fratres et filii condam et uniuersales heredum dicti condam ser Blasii tam pro se ipsis quod nomine et vice aliorum coheredum dicti condam ser Blasii pro quibus de rato promiserunt, omnibus ino, via etc. pro se, heredes et successores suos liberauerunt et absoluerunt et libere quietum immunem et absolutum reddiderunt ipsum Radiuoy et omnia bona sua et heredes suos ab omnibus et singulis fideuissionibus, promissionibus et plegariis factis pro ipsum Radiuoy Bichoeuich dicto condam ser Blasio de Sorgo aut dictis ser Laurentio et fratribus nominibus quibus supra pro supradictis Dobromano Bogissich et pro Vesselco Jeroeuich et pro quolibet ipsorum quomodocumque et qualitercumque de tempore preterito usque in diem presentem. Ita et taliter quod nec ser Laurentius nec fratres sui predicti nec aliter ipsorum nominibus quibus supra nec aliter pro eis vel pro aliquo ipsorum ut supra modo aliquo vel ingenio molestare aut quoquomodo inquietare possint ratione predicta Dobrouoy [tako !] Bichoeuich, heredes et bona sua ac etiam liberantes dictis nominibus dictum Dobrouoy [tako !], heredes et bona sua ab omnibus supradictis per omnem modum liberatorum per quem melius liberare [4v] potuerunt et fideuissionibus supradictis ut supra. Reseruantes sibi ser Laurentius et fratres predicti nominibus quibus supra rationem contra supradictos Dobromanum Bogissich et contra Vesselchum Jeroeuich et contra quemlibet ipsorum heredes et bona eorum pro quibuscumque debitis in quibus apropirent quomodocumque obligatus fratribus de Sorgo supradictis seu cuicumque ex eis. Renuntiando etc. Hec autem etc. Ser Nicola Mar. de Gozis iudex et Ruschus magistri Christofori testis [5]” (24.02. 1426.g.), DAD, Debita Notariae, XIV, 4v-5.

³⁸ Desanka Kovačević-Kojić ima pretpostavku o stanju stvari, a i ovdje sve posmatra kroz prizmu iste osobe, Radivoja Mikojevića: “Радивој Микојевић јавља се 1426. у Подобруну, али се већ идуће године сели у сусједни Вишеград, који га као развијенији трговачки центар више привлачи. Ту се настањује и идућих година може се пратити успјешан развој његових послова у овом мјесту”, Д. Ковачевић-Кojiћ, Градска насеља средњовјековне босанске државе, 188.

u istoimenom selu. Temelji Kuknja se prostiru na brdu koje se istočnom stranom strmo spušta prema Ćehotini, dok mu je prilaz moguć sa zapadne strane. Kukanj je imao svoje podgrađe Podkukanj spomenuto 1429. godine, a lokalitet Podkukanj kao uspomena na to podgrađe očuvao se do današnjih dana. U očuvanoj narodnoj tradiciji Kukanj je povezan sa hercegom Stjepanom Vukčićem Kosačom.³⁹

Uobičajena je literaturna postavka da se tvrđava i dvor Kosača Kukanj u Polimlju prvi put spominje 27. decembra 1423. godine, kako u starijim⁴⁰, tako i u najsvježijem pristupu u izdanju *“Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља – према писаним изворима”*, u natuknici Kukanj koju je sastavio Vladeta Petrović.⁴¹ Dokument kojim se navedeno potkrepljuje predstavlja opravdano uporište za tu postavku. Radi se o pismu vojvode Sandalja Hranića upućenom Dubrovčanima, kojim traži sve svoje aspre pohranjene u depozitu u Dubrovniku, koje mu trebaju (имаюћик великѡ потребѡ) i po koje šalje svog poslanika Grupka (сѡдѡгѡ нашега дикѡте ѡкѡћникѡ Грѡпка). Pismo je pisano u prisustvu dubrovačkih poslanika Nikole Gučetića i Vlakuše Tamarića, koji su se tada zatekli kod vojvode Sandalja Hranića, a sastavljeno je “u Kuknju” i zaista kako tamo stoji datirano je 27. decembra 1423. godine.⁴² Druga dokumentacija koja govori o sudbini sadržaja depozita

³⁹ Kraći uvod u srednjovjekovnu prošlost Kuknja sačinjen na osnovu niže spominjane literature te, M. Динић, Земље херцега Светога Саве, Глас Српске академије наука и уметности 182, Београд 1940, 175-177; “... te dođoše na Kukanje grade tu je Erceg svadbu učinio ...”, Vljako Palavestra, Nekoliko nepoznatih stihova o hercegu Stjepanu, Glasnik Zemaljskog muzeja (Etnologija) 23, Sarajevo 1968, 136.

⁴⁰ M. Vego, Naselja srednjovjekovne bosanske države, 66; Г. Шкриванић, Именик географских назива средњовековне Зете, 73; Павле Мијовић – Мирко Ковачевић, Градови и утврђења у Црној Гори, Археолошки институт Београд – Музеј Улцињ, Посебна издања 13, Београд – Улцињ 1975, 113; Д. Ковачевић-Кojiћ, Градска насеља средњовековне босанске државе, 103-104; Душан Спасић, Средњовековни утврђени градови средњег Полиња, Милешевски записи 2, Пријеполје 1997, 57; Isti, Средњовековни утврђени градови пљеваљског краја, Гласник Завичајног музеја Пљевља 1, Пљевља 1999, 78; Ружа Ђук, Пљевља и пљеваљски крај у дубровачкој архивској грађи, Гласник Завичајног музеја Пљевља 1, Пљевља 1999, 66; Владета Петровић, Пљеваљски крај у позном средњем веку (Прилог истраживању носиоца урбаног развоја), Гласник Завичајног музеја Пљевља 2, Пљевља 2001, 77-78; Сима Ђирковић, Пљевља у средњем веку, “Историја Пљевља”, Општина Пљевља, Пљевља 2009, 80.

⁴¹ В. Петровић, Кукањ, Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља – према писаним изворима –, Завод за уџбенике, Београд 2010, 160-161. Ова натукница о Кукању сматра се релевантном па се наводи у збиркама граде, Александра Фостиков, Потврда великог војводе Сандаља о наплати дријевске царине, 1429, мај 12, Подкукањ, Грађа о прошлости Босне 5, Академија наука и умјетности Републике Српске, Институт за историју, Одјељење друштвених наука, Бања Лука 2012, 96; Павле Драгичевић, Седам, осми и девети лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама, Грађа о прошлости Босне 7, Академија наука и умјетности Републике Српске, Институт за историју, Бања Лука 2014, 49.

⁴² “Ми војвода Сандаљ ... како имаюћик великѡ потребѡ послух к многопочтенои ѡпћини властеломѡ Дѡбровачцѡмѡ сѡдѡгѡ нашега дикѡте ѡкѡћникѡ Грѡпка потребѡјуби аспри наше ке сѡ посталене ѡ реченихѡ властех ... и за великѡ викрѡваникѡ и потврѡћникѡ на то ѡчинихѡ и ѡписахѡ ѡвѡ листѡ ѡтворенѡ како

Sandalja Hranića, naročito traženih aspri odvlači nas djelimično i kasnije vraća na pitanje zašto je eventualno sporno vrijeme dosad poznatog prvog spomena Kuknja.

U Sandaljevom depozitu aspre su uložene 30. oktobra 1413. godine.⁴³ One su izuzete od strane vojvode Sandalja Hranića 4. januara 1423. godine, a podigao ih je spominjani sluga Grupko, tada naveden sa prezimenom kao Grupko Dobričević.⁴⁴ To su iste one aspre koje su tražene u dokumentu koji je datiran 27. decembra 1423. godine. Ne bi moglo da se radi o tome da je Sandalj dva puta tražio svoje aspre, kako je to nedavno razumio Aranđel Smiljanić, kojemu je promaklo razvojno praćenje kretanja u depozitu Sandalja Hranića, pa je zbog toga u svome tematskom okviru došao u sumnju da su na ovom mjestu u označenoj dokumentaciji Grupko i Grupko Dobričević možda različite osobe.⁴⁵ Razvojno praćenje kretanja u depozitu Sandalja Hranića promaklo je i Pavlu Dragičeviću, pa sada imamo situaciju da je u zbirci objavljene ćirilske građe u dva sveska, u prvom objavljeno podizanje aspri iz depozita a poslije, u drugom svesku, njihovo ulaganje u isti taj depozit.⁴⁶

Sa podizanjem aspri krajem 1422. i početkom 1423. godine je bilo problema, pa je više dokumentacije sačuvano o ovom podizanju. Odlukom Vijeća umoljenih od

к тои иста мога рикѣъ и посланик и моѣ примленик аспри. Я тои кѣтъ њ свѣдочѣѡ почтенихъ и раздмнихъ поклицареѡ влѣкѣине дѡвровачке кнеза Николѣ Гвчетиѣи и кнеза Влахуше Тамариѣи ки сѡ њ тои доба при насъ вили милостию Божиюмъ и лювоомъ и приазнию почтене влѣкѣине властѡв дѡвровачѣхъ. Писаль въ лѣта Христова рожства тисѣћа и четири ста и ѣ и третик лѣто мисѣца декемвра ѣ и з дань њ Квканѡ” (27.12. 1423.g.), Лубомир Стојановић, Старе српске повеље и писма, I/1, Српска краљевска академија, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Прво одељење, Споменици на српском језику 19, Београд – Сремски Карловци 1929, 374-375. Novo izdanje, П. Драгичевић, Седми, осми и девети лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама, 47-49. Navedena datacija је osporena али није uočljiva при разматрању питања првог спомена Kuknja. Vidi, Esad Kurtović, Kretanje u depozitu Sandalja Hranića u Dubrovniku 1413.-1435.g., Hercegovina 11-12, Mostar 2000, 41.

⁴³ “и вщѣ аспри Тврѣцѣхъ њ три сакѡлк два десети и четири тисѣкѣ и двѣ сти и четири десети и седамъ аспри коѣ си срачѡна и постави по четири десѣтъ за дѡкѡтъ а примише шѣсть сѡтъ и шѣсть дѡкѡтъ и седамъ аспри” (30.10. 1413.g.), Л. Стојановић, Старе српске повеље и писма, I/1, 360; E. Kurtović, Kretanje u depozitu Sandalja Hranića u Dubrovniku 1413.-1435.g., 31.

⁴⁴ Podigao ih је Sandaljev poslanik Grupko Dobričević: “Въ илѣ Божиѣ ... рождѣства Христова ѣ и њ и ѣ и ѣ лѣто мисѣца гвнварѡ дѡ дань ... ја Грѡпко Дѡбричѣвићѡ сѡдѡга воѡводе Сандаља ... ѡзѣхъ и примихъ ... њ рѡке све аспре Тврѣске коѣ се ѡдрѣже њ сѣмъ записѡ конь мога писаниѡ ... како воѡвода прими тен аспри” (04.01. 1423.g.), Лубомир Стојановић, Старе српске повеље и писма, I/1, 368-369. Dokument је nedavno ponovno kritički objavljen, П. Драгичевић, Четврти, пети и шести лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама, Грађа о прошлости Босне 6, Бања Лука 2013, 55-56; E. Kurtović, Kretanje u depozitu Sandalja Hranića u Dubrovniku 1413.-1435.g., 34.

⁴⁵ Aranđel Smiljanić, људи из сјѣнке – дипломати обласних господара у Босни, Филозофски факултет, Бања Лука 2015, 103.

⁴⁶ П. Драгичевић, Четврти, пети и шести лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама, 55-56; Isti, Седми, осми и девети лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама, 47-49.

3. januara 1423. godine Sandaljevom poslaniku Grupku je omogućeno da podigne aspre iz depozita vojvode Sandalja. Naloženo je da se ipak ovo podizanje sprovede u skladu sa depozitnom procedurom i da se o tome obavijeste i Sandalj i njihovo poslanstvo kod Sandalja.⁴⁷ Već sutradan je bilo gotovo pismo koje u cjelini baca svjetlo na kompletnu operaciju podizanja aspri i prateće problemske osnove. Svojim poslanicima kod vojvode Sandalja Hranića Nikoli Gučetiću i Blažu Đorđiću Dubrovčani pišu četvrtog januara 1423. godine da su dva dana ranije primili njihovo pismo vezano za aspre vojvode Sandalja, te da je došao i Grupko sa Sandaljevim zahtjevom za aspre. Međutim, Sandalj nije poslao odgovarajuću dokumentaciju za ovaj depozit, jer se ona nalazi u njegovoj rezidenciji u Ključu. Iako je time bilo dovedeno u pitanje realiziranje ovog zahtjeva Dubrovčani su, vodeći računa o tadašnjim obostranim interesima, a to je bilo stjecanje Sokola u Konavlima, ipak izišli Sandalju u susret uz napomenu da se prateća papirologija kasnije mora srediti.⁴⁸

Problemski osnov u svemu oko datacije Sandaljevog zahtjeva jeste primjena drugačijeg računanja početka godine. Pismo koje vojvoda Sandalj Hranić upućuje Dubrovčanima datirano je prema Božićnom stilu (Nativitatis), u kojem godina započinje od Božića 25. decembra, sedam dana prije raširenijeg i današnjeg računanja početka godine, pa je time upotrijebljeni datum 27.12. 1423, tek drugi dan naredne godine, a ustvari 27.12. 1422. godine. To ne bi bio jedini primjer kojim se zbog primjene Božićnog stila u dataciji dokumenata stvaraju zabune.⁴⁹ Božićni

⁴⁷ “Prima pars est de dando Grupcho nuntio voiuode Sandagl aspros quos idem voiuoda habet hic in deposito prout continetur in expeditorria quam habet idem Grupchus et de accipiendo ipsam expeditoriam”. Sa strane: “Pro deposito asprorum voiuode Sandagl” (03.01. 1423.g.), DAD, Consilium Rogatorum, III, 134. Zatim je odlučeno: “Prima pars est de dando libertatem domino Rectori et paruo consilio dandi dicto Grupcho dictos aspros et accipiendi dictam expeditoriam a fieri, faciendi omnes scripturas et cauales opportunas et scribendi et respondendi ad literas eiusdem voiuode et ambaxiatorum prout eidem domino Rectori et paruo consilio videbitur”, Isto.

⁴⁸ Bilo je problema i pri brojanju aspri, (04.01. 1423.g.), DAD, Lettere di Levante, VIII, 140v; E. Kurtović, Kretanje u depozitu Sandalja Hranića u Dubrovniku 1413.-1435.g., 41-42; Isti, Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača, Institut za istoriju, Studije i monografije, Knjiga 4, Sarajevo 2009, 241, 468-469.

⁴⁹ Standardni primjer koji je poučan je čuvena kupoprodajna povelja kojom vojvoda Radoslav Pavlović “ustupa” svoj dio Konavala Dubrovčanima na samom kraju 1426. godine. Dokument je datiran Božićnim stilom 31.12. 1427. godine i to nerijetko zbunjuje autore koji nisu dovoljno upoznati sa problematikom koju prate. Svojevremeno je mladi autor Pavo Živković sve događaje poslije izdavanja ove povelje koji su se dešavali tokom 1427. godine, uključivo i podjelu kupljenog dijela, kontekstualizirao kao preduslov njenog izdavanja. Vidi, Pavo Živković, Diplomatska aktivnost Braila Tezalovića, Prilozi Instituta za istoriju 10/2, Sarajevo 1974, 45-48. Nedavno je slična smušenost ponavljanjem istih događaja zbog pogrešnog datiranja kupoprodaje učinjena u, Salih Jalimam, Radoje Ljubišić – najznatniji trebinjski vlastelin, Prilozi Instituta za istoriju 42, Sarajevo 2013, 19-20. Datiranje kupoprodaje dijela Konavala Radoslava Pavlovića sa 1427. godinom i u, Тања Рибар, Соко, Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља – према писаним изворима -, Завод за уџбенике, Београд 2010, 273.

stil je uobičajeniji u ovo doba u dubrovačkoj kancelariji, pa se može pretpostavljati da je boravak dubrovačkih poslanika kod Sandalja i njihovo navođenje kao svjedoka djelimično “kumovalo” primjeni ovakve datacije.

Mada je linija kojom se tražene aspre decembra 1422. i primljene januara 1423. godine sasvim jasna i potkrijepljena odlukom Vijeća umoljenih i dubrovačkim uputstvom, ova komplikovana situacija se može rasvijetliti i na drugi način. Prava kontrolna mjera za navedenu kontroverznu je navođenje poslanika koji su bili prisutni prilikom slanja Sandaljevog pisma kojim se traže aspre. Podsjetimo se da su to bili Nikole Gučetić i Vlakuša Tamarić.⁵⁰ U spomenutom uputstvu datiranom 4. januara 1423. godine kojim se Dubrovčani javljaju svojim poslanicima kod Sandalja Hranića vidljivo je da su to Nikola Ma. Gučetić i Blaž Đorđić (*ser Nicola di Ma. de Goze et ser Biago di Georgio ambaxadori nostri a voiuoda Sandagl*).⁵¹ Njihov dolazak i boravak kod Sandalja Hranića ima interesantnu historiju. Vijeće umoljenih i Veliko vijeće se o poslanstvu kod Sandalja izjašnjavalo krajem septembra 1422. godine.⁵² Poslanici koji su bili izabrani za odlazak Sandalju Hraniću vrlo tijesno su izabrani početkom oktobra 1422. godine a to su bili upravo Nikola Mar. Gučetić i Blaž Mat. Đorđić.⁵³ Međutim njihov odlazak se otegao kroz čitav oktobar, tako da možemo reći da su do početka novembra 1422. godine došli do vojvode Sandalja.⁵⁴ Očuvana

⁵⁰ “И тои ксть њ свѣдочвѣ почтенихъ и раздмнихъ поклицаревъ впкѣине дѣвровачке кнеза Николе Гѣчетиѣа и кнеза Влахѣше Тамариѣа ки сѣ њ тои дова при насѣ вили милостию Божиомъ и любовомъ и приазнию почтене впкѣине властев дѣвровачцѣхъ” (27.12. 1423.g.), Лб. Стојановић, Старе српске повеље и писма, I/1, 375.

⁵¹ (04.01. 1423.g.), DAD, Lettere di Levante, VIII, 140v.

⁵² “Prima pars est de eundo ad maius consilium pro mittendo ambaxiatam ad voiuodam Sandagl” (25.09. 1422.g.), DAD, Consilium Rogatorum, III, 108v; “Electio duorum ambaxiatorum iturorum ad voiuodam Sandal ut supra dicitur facta per scrutineum more solito: Ser Clemens de Bodaza ball. XXXV contra XXV extra III, ser Laurentius de de Sorgo ball. XXXI contra XXVIII extra 4” (28.09. 1422.g.), Consilium Maius, II, 99. Međutim ispod imena dvojice izabranih kasnije je dopisano da su odbili. Ispod imena Klemensa Bodačića: “Die XXVIII septembris 1422 refutauit”, a ispod imena Laurencija Sorkočevića: “Habuit terminum ad deliberandum usque ad diem sabati proxime, videlicet, terciam octobris. Die III octobris 1422 ser Laurentius predictus refutauit”, Isto.

⁵³ “Electio duorum ambasciatorum iturorum ad voiuodam Sandagl loco ser Clementis de Bodaza et ser Laurentii de Sorgo qui refutauerunt per scrutineum more solito: ser Nicola Mar. de Goze ball. XLII contra XXXIII extra X, ser Blaxius Mat. de Georgio ball. XXXVIII contra XXXVII extra X” (05.10. 1422.g.), DAD, Consilium Maius, II, 99v.

⁵⁴ “Prima pars est de induciando super comissione danda ambasiatoribus ituris ad voiuodam Sandalium et interim de faciendo tres qui forment comissionem predictam et formatam afferant ad presens consilium” (16.10. 1422.g.), DAD, Consilium Rogatorum, III, 115v. Nije prošao prijedlog: “Prima pars est quod ambasiatores ituri ad voiuodam Sandalium ire debeant ad dictam ambasiatam et recedere de Ragusio hinc ad dies octo proxime futuros sub pena yperperos quinquaginta pro quilibet”, već je usvojeno: “Secunda pars est quod recedere debeant hinc ad dies decem proxime futuros” (19.10. 1422.g.), Isto, 116v; “Prima pars est de prolongando terminum ambasiatoribus ituris ad voiuodam Sandalium cum penis et condicionibus primo factis” (27.10. 1422.g.), Isto, 120; “Prima pars est de prolongando terminum hinc ad diem veneris proxime”, Isto.

dubrovačka uputstva iz novembra i decembra 1422, januara i februara sve do početka marta 1423. godine pokazuju da su ova dva poslanika (Nikola Mar. Gučetić i Blaž Mat. Đorđić) kod Sandalja Hranića u to doba.⁵⁵ Već u martu 1423. godine njih dvojica su na novoj dužnosti, kod vojvode Radoslava Pavlovića kod koga su prešli sa Sandaljevog dvora.⁵⁶

Ipak, dok za Nikolu Gučetića imamo jasnu potvrdu da je on u ovome periodu bio poslanik na Sandaljevom dvoru i da je on osoba koja je spomenuta u pismu od 27. decembra 1422. godine, druga osoba u poslanstvu je Blaž Mat. Đorđić, a Sandaljevo pismo spominje Vlakušu Tamarića. To bi rušilo datu postavku i njen integritet u cjelini bi bio doveden u pitanje, uprkos ubjedljivosti koja je izvedena putem praćenja kretanja u depozitu Sandalja Hranića preko pisma zahtjeva, odluke Vijeća umoljenih i dubrovačkog pisma koji pojašnjava predaju aspri. Međutim, to nije nikakav problem-ski osnov jer Vlakuša Tamarić, je ustvari Blaž Mate Đorđić (1382-1436), jedan od petorice sinova Mate Đorđića. Naime, Vid Đorđić, djed Blaže Đorđića se oženio Tamarom (Junija) Gundulić pa je njegov ogranak Đorđića imao nadimak Tamarić.⁵⁷

Navedeno kao dodatni kontrolni element u potpunosti dokazuje da je pismo Sandalja Hranića sa zahtjevom za podizanje aspri, uz prisustvo dubrovačkih poslanika koji su tada bili kod njega – Nikole Gučetića i Vlakuše Tamarića (Blaža Đorđića), zaista iz kraja 1422, odnosno, od 27. decembra 1422. godine. U ovoj iscrpnoj

⁵⁵ “ser Nicola Mar. de Goçe e ser Blasio Mat. de Georgio [Georgio] dilecti citadin nostri et ambasadori a voiuada Sandagl” (30.11. 1422.g.), DAD, Lettere di Levante, VIII, 134v; “ser Nicola Mar. de Goze et ser Biasio Ma. de Zorzi dilecti citadini et ambasadori nostri a voiuada Sandagl” (03.12. 1422.g.), Isto, 135v; “ser Nicola di Ma. de Goze et ser Biagio di Georgio ambaxadori nostri a voiuada Sandagl” (04.01. 1423.g.), Isto, 140v; “ser Nicola di Ma. de Goze et ser Biagio di Georgio citadini et ambaxadori nostri a voiuada Sandagl” (25.01. 1423.g.), Isto, 142v; “ser Nicola di Ma. de Goze et ser Biagio di Georgio” (01.02. 1423.g.), Isto, 143v; “ser Nicola di Ma. de Goze et ser Biagio di Ma. di Georgio ambaxiatori nostri a voyuoda Sandagl” (18.02. 1423.g.), 145v; “ser Nicola Ma. di Goze et ser Biagio di Georgio ambassadori nostri a voiuada Sandagl” (01.03. 1423.g.), 151.

⁵⁶ U posljednjem napatku koje im je upućeno kod vojvode Sandalja Hranića iz početka marta 1423. godine naložio im je da odu vojvodi Radoslavu Pavloviću: “andite a voiuada Radossauo et abiendo seguito con luy quanto per altra commession vi fu scripto” (01.03. 1423.g.), DAD, Lettere di Levante, VIII, 151v; “ser Nicola di Ma. de Goze et ser Biagio di Georgio ambaxadori nostri a voiuada Radossauo salute. Per la prima vostra letera data di la in Boraz adi 18 di questo et di qua receuuda adi XXII pur di questo mese fussemo a pieno informati et ancora piu a pieno per la seconda data di la adi XVIIIIo et di qua receuuta questo di 24 di marzo” (24.03. 1423.g.), Isto, 131v.

⁵⁷ Nenad Vekarić, Vlastela grada Dubrovnika, Svezak 2. Vlasteoski rodovi (A-L), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Posebna izdanja, Serija: Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice, Knjiga 17, svezak 2, Zagreb-Dubrovnik 2012, 248-249; П. Драгичевић, Sedmi, osmi i deveti list depozita vojvode Sandalja sa pripadajućim potvrđama, 49; Ирмгад Манкен, Дубровачки патрицијат у XIV веку, Српска академија наука и уметности, Посебна издања 340, Одељење друштвених наука 36, Београд 1960, 218, 224–227. Preko istog pisma, shvatajući doslovno datu dataciju, i I. Manken ovu dvojicu poslanika nalazi kod vojvode Sandalja krajem decembra 1423. godine, Isto, 225.

analizi Kukanj je u potpunoj pozadini. Međutim, to pismo koje je pisano u Kuknju predstavlja prvi spomen Kuknja u poznatim pisanim izvorima, za ovu rezidenciju je rodni list i tačna informacija o njemu je prvo slovo u njegovoj leksikonskoj i leksikografskoj historiji.

Kada određena informacija dobije svoju verziju preciziranja tada i druge informacije koje se na nju naslanjaju dobijaju promjene. Vidjeli smo to u slučaju promatranja A. Smiljanića o dvostrukom podizanju aspri i problemskom osnovu Grupka i Grupka Dobričevića. Sada ćemo ispratiti još jedan problemski osnov koji se u literaturi povezuje uz prvi spomen Kuknja u izvorima.

Na osnovu informacije da je Sandaljevo pismo pisano u Kuknju i da je na osnovu te potvrde, sada već možemo reći – navodno, Sandalj boravio u Kuknju krajem 1423. godine u pretpostavci Ruže Ćuk povezan je duži boravak Sandalja u Kuknju. Iako se u pokazatelju o tajnovitom bizantskom poslanstvu koje je išlo u Pljevlja aprila 1423. ne spominje Kukanj, autorica je pretpostavila da se Sandalj zadržao u Kuknju od tada pa sve do ovog navodnog javljanja u pismu decembra 1423. godine.⁵⁸ Ovako postavljena ova pretpostavka otpada. Mada zato nema potvrde, aprila 1423. godine Sandalj je mogao biti u Kuknju jer je bizantsko poslanstvo išlo prema Pljevljima. Julu 1423. Sandalja su Dobrovčani očekivali na području Konavala, a 1. novembra 1423. godine Sandalj je bio u Blagaju, kada je odlučivao o sudbini Kotora sa Mlečanima.⁵⁹ Inače nema nikakve potvrde da je Sandalj boravio u Kuknju krajem 1423. godine.

Zaključak

Izvršena analiza pokazuje da se mnogo toga napisanog u leksikonskim, ali i drugim stručnim i naučnim izdanjima povjerava dostupnoj, ponegdje i relevantnoj literaturi kao izvoru informacija. U takvim situacijama često izostaju provjere datih navoda. Literatura je obimna a u njenoj provjeri treba se posvetiti izvornim podacima na kojima se ona zasniva. Bez obzira na respekt istraživača, signaturama pokriveni podaci moraju biti povremeno provjeravani radi davanja veće preciznosti aktualnim i budućim istraživačima.

U slučaju Višegrada vidjeli smo da ima prostora za sagledavanje različitih navoda. Osnovni razlog tome je nedostatak svježijeg pristupa historiji Višegrada u srednjem vijeku. Signatura koja je održavala prvi spomen Višegrada u izvorima nije izdržala analizu. Obično je veće dostignuće dati određenoj sredini veću starost u pisanim vrelima, ali u ovom slučaju analiza je otišla u drugom pravcu. Višegrad se prvi put u pisanim izvorima Dubrovačkog arhiva ne spominje 12. marta 1407. nego 30. oktobra 1427.

⁵⁸ P. Бук, Пљевља и пљевљски крај у дубровачкој архивској грађи, 66.

⁵⁹ E. Kurtović, Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača, 253, 435.

Prvo spominjanje Kuknja u pisanim izvorima pokazalo je specifičnu pozadinu upotrebe različitog stila pri računanju početka godine. Mada se češće upotrebljava početak godine sa 1. januara, u ovom slučaju je upotrebljen Božićni stil kojim se početak nove godine računa, sedam dana ranije, tj. od 25. decembra. Kretanje u depozitu vojvode Sandalja Hranića i dubrovački poslanici kod Sandalja kao svjedoci slanja njegovog pisma to dokazuju u potpunosti. Prvi spomen Kuknja nije 27. decembra 1423, nego ranije, 27. decembra 1422.

IZVORI I LITERATURA

Neobjavljeni izvori:

Državni arhiv u Dubrovniku (DAD), Serije:

- Reformationes
- Consilium Maius
- Consilium Rogatorum
- Debita Notariae
- Lettere di Levante

Objavljeni izvori i literatura

- Pavao Anđelić, Višegrad 2, Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine, Tom III, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1988, 108.
- Alija Bejtović, Sokolovićev most na Drini u Višegradu, Sarajevo 1945.
- Сима Ђирковић, Пљевља у средњем веку, “Историја Пљеваља”, Општина Пљевља, Пљевља 2009.
- Ружа Ђук, Пљевља и пљеваљски крај у дубровачкој архивској грађи, Гласник Завичајног музеја Пљевља 1, Пљевља 1999, 66.
- Mihailo Dinić, Dubrovačka srednjevekovna karavanska trgovina, Jugoslovenski istorijski časopis III, Beograd 1937, 119-146.
- Михаило Динић, Земље херцега Светога Саве, Глас Српске академије наука и уметности 182, Београд 1940.
- Михаило Динић, Дубровачка средњовековна караванска трговина, у “Српске земље у средњем веку”, СКЗ, Београд 1978.
- Павле Драгичевић, Четврти, пети и шести лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама, Грађа о прошлости Боснеб, Академија наука и умјетности Републике Српске, Институт за историју, Бања Лука 2013, 45-63.
- Павле Драгичевић, Седми, осми и девети лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама, Грађа о прошлости Босне 7, Академија наука и умјетности Републике Српске, Институт за историју, Бања Лука 2014, 35-50.

- Миленко Филиповић, Вишеград, “Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка”, I, Zagreb 1925, 383.
- Александра Фостиков, Потврда великог војводе Сандаља о наплати дријевске царине, 1429, мај 12, Подкукањ, Грађа о прошлости Босне 5, Академија наука и умјетности Републике Српске, Институт за историју, Одјељење друштвених наука, Бања Лука 2012, 91-97.
- Salih Jalimam, Radoje Ljubišić – najznatniji trebinjski vlastelin, Prilozi Instituta za istoriju 42, Sarajevo 2013, 11-34.
- Constantin Jos. Jireček, Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters (Historisch-geographische studien), Prag 1879.
- Josip Jireček, Trgovački drumovi i rudnici Srbije i Bosne u srednjem vijeku (preveo sa njemačkog originala Ђорђе Пејановић), Svjetlost, Sarajevo 1951.
- Константин Јиречек, Историја Срба, Друга књига, Друго исправљено и допуњено издање (Превео и допунио Јован Радонић), Слово љубве, Београд 1978.
- Ivana Jurčević, Radoslav Pavlović – veliki bosanski vojvoda, Sveučilište u Zadru, Povijest hrvatskog pomorstva, Zadar 2012.
- Hamdija Kapidžić, Hamdija Kreševljaković, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine 10, Sarajevo 1959, 413-418
- Desanka Kovačević, Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni, Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, Djela 18, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka 13, Sarajevo 1961.
- Desanka Kovačević-Kojić, O knezovima u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne, Radovi Filozofskog fakulteta 6, Sarajevo 1971.
- Десанка Ковачевић-Кojiћ, Градска насеља средњовјековне босанске државе, Веселин Маслеша, Сарајево 1978.
- Hamdija Kreševljaković, Stari bosanski gradovi, Naše starine 1, Sarajevo 1953.
- Hamdija Kreševljaković, Višegrad, Enciklopedija Jugoslavije VIII, JLZ, Zagreb 1971, 505.
- Esad Kurtović, Kretanje u depozitu Sandalja Hranića u Dubrovniku 1413.-1435.g., Hercegovina 11-12, Mostar 2000, 29-53.
- Esad Kurtović, Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača, Institut za istoriju, Studije i monografije, Knjiga 4, Sarajevo 2009.
- Александар Лома, О имену Вишеград, “Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине”, Зборник радова са научног скупа, Рогатица, 27-29. јуна 2002, Академија наука и умјетности Републике Српске и Универзитет Српско Сарајево, Научни скупови 5, Одјељење друштвених наука 7, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 536, 539.

- Ирмгад Манкен, Дубровачки патрицијат у XIV веку, Српска академија наука и уметности, Посебна издања 340, Одељење друштвених наука 36, Београд 1960.
- Павле Мијовић – Мирко Ковачевић, Градови и утврђења у Црној Гори, Археолошки институт Београд -Музеј Улцињ, Посебна издања 13, Београд – Улцињ 1975.
- Boris Nilević, *Iz života posljednjih Pavlovića, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine* 28-30 (1977-1979), Sarajevo 1979.
- Aleksandar Ninković, *Srednjovjekovni gradovi Todevac i Kožetina*, Radio Sarajevo Treći program 26, Sarajevo 1979.
- Vljako Palavestra, *Nekoliko nepoznatih stihova o hercegu Stjepanu*, Glasnik Zemaljskog muzeja (Etnologija) 23, Sarajevo 1968, 133-137.
- Владета Петровић, Пљеваљски крај у позном средњем веку (Прилог истраживању носилаца урбаног развоја), Гласник Завичајног музеја Пљевља 2, Пљевља 2001, 75-89.
- Владета Петровић, Вишеград, Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља – према писаним изворима – , Завод за уџбенике, Београд 2010, 73.
- Владета Петровић, Кукањ, Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља – према писаним изворима – , Завод за уџбенике, Београд 2010, 160-161.
- Марко Поповић, Утврђења Земље Павловића, “Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине”, Зборник радова са научног скупа, Рогатица, 27-29. јуна 2002, Академија наука и умјетности Републике Српске и Универзитет Српско Сарајево, Научни скупови 5, Одјелење друштвених наука 7, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 98.
- Nusref Redžić, *Srednjovjekovni gradovi u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo Publishing, Sarajevo 2009.
- Азиз Ресулбеговић-Дефтердаревић, Град Вишеград и околица, Издање писца, Сарајево 1935.
- Тања Рибар, Соко, Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља – према писаним изворима, Завод за уџбенике, Београд 2010, 273.
- Аранђел Смиљанић, људи из сјенке – дипломати обласних господара у Босни, Филозофски факултет, Бања Лука 2015.
- Душан Спасић, Средњовековни утврђени градови средњег Полимља, Милешевски записи 2, Пријепоље 1997, 57;
- Душан Спасић, Средњовековни утврђени градови пљеваљског краја, Гласник Завичајног музеја Пљевља 1, Пљевља 1999, 78;

- Љубомир Стојановић, Старе српске повеље и писма, I/1, Српска краљевска академија, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Прво одељење, Споменици на српском језику 19, Београд – Сремски Карловци 1929.
- Ђорђе Стратимировић, Археолошки прилози (Маркова кула у Вишеграду), Glasnik Zemaljskog muzeja 3, Sarajevo 1891, 283-284.
- Hazim Šabanović, Bosanski pašaluk – Postanak i upravna podjela, Svjetlost, Sarajevo 1959.
- Гавро Шкриванић, Именик географских назива средњовековне Зете, Историски институт НР Црне Горе, Титоград 1959.
- Marko Vego, Naselja srednjevjekovne bosanske države, Svjetlost, Sarajevo 1957.
- Nenad Vekarić, Vlastela grada Dubrovnika, Svezak 2. Vlasteoski rodovi (A-L), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Posebna izdanja, Serija: Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice, Knjiga 17, svezak 2, Zagreb-Dubrovnik 2012.
- ... Višegrad, Opća enciklopedija VIII, Jugoslovenski leksikografski zavod, Zagreb 1982, 538.
- Zvanična stranica Opština Višegrad [<http://opstinavisegrad.com/Sadrzaj/Upoznajte-Visegrad/Istorija/51.aspx>]
- Zvanična prezentacija Turističke organizacije Višegrad pod Istorija, [<http://www.visegradturizam.com/latinica/istorija>]
- Pavo Živković, Diplomatska aktivnost Braila Tezalovića, Prilozi Instituta za istoriju 10/2, Sarajevo 1974, 31-53.

Esad Kurtović

The first mentions of Višegrad and Kukanj in the Middle Ages

Summary

The analysis shows that many things written in lexicographic, but also in other academic and scientific editions, is based on the available, somewhere even relevant literature as the basic source of information. In such cases the verification of certain claims is not consistently undertaken. The literature is vast and while checking it, one should focus on the primary sources on which it is based. Regardless of the respect afforded to the researcher, the data covered by archival shelf-marks ought to be periodically checked in order to provide more precise information to the present and future researchers. In the case of Višegrad various claims can be analyzed. The main reason for this is the lack of a fresh approach to the history of Višegrad in the Middle Ages. The shelf-mark which was thought to give the first mention of Višegrad in written sources did not hold out the critical analysis. Usually, it is common to present a certain place older than it is, but in this case the analysis moved in a different direction. Višegrad is mentioned for the first time in the written records of the Dubrovnik State Archives not on 12 March 1407, but on 30 October 1427. The first mention of Kukanj in written sources has shown a specific background to the different calculation of the beginning of the calendar year. Even though the beginning of the year is often calculated as 1 January, in this case the Stylus Nativitatis should be applied as the beginning of the year was calculated from 25 December. The activities in the deposit of Duke Sandalj Hranić and the Ragusan messengers to Sandalj who witnessed the sending of his letter prove this completely. Thus the first mention of Kukanj should not be dated to 27 December 1423, but to 27 December 1422.